

УДК 371.13:80

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2025-83-26-30>

НАТАЛІЯ ЦУКАНОВА

<https://orcid.org/0000-0002-6480-8717>

tsukanova-nata@ukr.net

кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка
вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький

МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглядається метод проєктів як один із ключових інструментів реалізації інноваційної діяльності вчителя початкових класів. Обґрунтовано актуальність використання проєктної технології в сучасній початковій школі з огляду на потребу формування в учнів критичного мислення, самостійності, творчості та здатності до командної роботи. Проаналізовано педагогічні умови ефективного впровадження методу проєктів у навчальний процес, зокрема професійну готовність учителя, забезпечення навчально-методичної бази, підтримку освітнього середовища. Наведено приклади успішної реалізації проєктів у початкових класах, що сприяють розвитку ключових компетентностей учнів. Зроблено висновок про важливість системного застосування методу проєктів як складової інноваційної педагогічної діяльності вчителя.

У статті представлено діагностичний інструментарій оцінювання проєктних умінь майбутнього вчителя початкових класів. Виокремлено критерії готовності вчителя до організації та здійснення проєктної діяльності. Проаналізовано принципи навчання, на основі яких здійснюється підготовка студентів – майбутніх педагогів до проєктної діяльності.

Ключові слова: учитель, початкова освіта, метод проєктів, творчі здібності, принципи навчання, когнітивний, мотиваційний, особистісний критерій, готовність до проєктної діяльності.

NATALIYA TSUKANOVA

<https://orcid.org/0000-0002-6480-8717>

tsukanova-nata@ukr.net

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Senior Lecturer of the Department of Pre-school and Primary school education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
St. Shevchenko, 1, m. Kropyvnytskyi

THE PROJECT METHOD AS A CONDITION FOR EFFECTIVE INNOVATIVE ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article examines the project method as one of the key tools for implementing innovative activity of primary school teachers. The relevance of using project-based learning in modern primary education is substantiated in the context of the need to develop students' critical thinking, independence, creativity, and teamwork skills. The pedagogical conditions for the effective implementation of the project method in the educational process are analyzed, in particular, the professional readiness of the teacher, the availability of teaching and methodological resources, and the support of the educational environment. Examples of successful project implementation in primary school classrooms are provided, demonstrating how such practices contribute to the development of students' key competencies. The article concludes that the systematic application of the project method is an important component of the teacher's innovative pedagogical activity.

Particular attention is paid to the teacher's role as an organizer, mentor, and facilitator of the educational process who not only guides students' activities but also creates conditions for their self-realization. The significance of project-based activities in developing students' individual learning trajectories is emphasized, which aligns with modern requirements for learner-centered education. The article also highlights the need to enhance the level of pedagogical mastery and the teacher's readiness to implement innovations. Practical recommendations are offered on planning, organizing, and assessing project-based learning in primary school. The author concludes that the project method not only diversifies the educational process but also serves as a powerful factor in the professional growth of teachers within the context of the New Ukrainian School.

The article addresses current issues related to the development of project skills among primary school teachers. It provides a characterization of the project method and reveals the importance of project competencies in a teacher's professional activity. Diagnostic tools for assessing the project skills of future primary school teachers are presented. Criteria for teacher readiness to organize and conduct project-based learning are outlined. The principles of instruction on which the preparation of student teachers for project-based activity is based are analyzed.

Key words: teacher, primary education, project method, creative abilities, principles of learning, cognitive, motivational, and personal criteria, readiness for project activity.

Сучасна початкова школа переживає період активних змін, зумовлених впровадженням концепції Нової української школи, яка орієнтується на формування компетентностей, розвиток критичного мислення, креативності та вміння працювати в команді. У цьому контексті постає

необхідність переосмислення ролі вчителя початкових класів як активного учасника інноваційної діяльності, здатного впроваджувати новітні педагогічні технології та методи навчання, зокрема метод проєктів. Саме цей метод відповідає сучасним освітнім запитам, адже забезпечує інтеграцію знань, розвиток практичних умінь і залучення учнів до активної пізнавальної діяльності.

Метод проєктів є ефективним інструментом реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчанні, який сприяє розвитку самостійності, відповідальності, ініціативності та здатності до самоорганізації. Для вчителя початкової школи використання проєктної технології відкриває можливості для творчого підходу до викладання, варіативності форм навчання та створення сприятливого освітнього середовища. Водночас ефективність застосування цього методу безпосередньо залежить від рівня готовності педагога до інноваційної діяльності, що актуалізує потребу у відповідному науково-методичному забезпеченні.

Актуальність проблеми зумовлюється також необхідністю формування у майбутніх учителів початкових класів проєктних умінь ще на етапі професійної підготовки. У сучасних умовах викладачі педагогічних закладів освіти мають не лише озброїти майбутніх фахівців знаннями про проєктну діяльність, але й сформувати в них готовність до самостійної розробки, організації та реалізації навчальних проєктів у початковій школі. Це обумовлює потребу в розробці діагностичних інструментів, визначенні критеріїв оцінювання готовності вчителя до проєктної діяльності та створенні ефективної системи підготовки педагогів до впровадження методу проєктів у практику.

Аналіз наукових джерел засвідчує зростаючий інтерес дослідників до використання методу проєктів у початковій школі. У працях українських науковців (І. Артісюк, М. Голубенко, В. Вербицький, І. Ветрова, О. Ворожейкіна, О. Конратюк, Т. Лобас, Л. Паламарчук, О. Онопрієнко, С. Яшук та ін.) підкреслюється ефективність цієї технології у формуванні ключових компетентностей школярів, розвитку їхньої пізнавальної активності, критичного мислення та творчих здібностей. Значна увага приділяється організації проєктної діяльності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», де учні мають змогу поєднувати знання з різних галузей та практично їх застосовувати. Дослідники також наголошують на важливості відповідної підготовки педагогів до впровадження інновацій, зокрема проєктних технологій, у навчальний процес.

У контексті професійної підготовки майбутніх учителів акцент робиться на формуванні проєктних умінь як складової професійної компетентності (О. Батечко, І. Єрмаков, В. Жадько, С. Шевцова та ін.). Сучасні публікації містять діагностичні інструменти для визначення рівня готовності до проєктної діяльності, а також методичні рекомендації щодо її реалізації в умовах Нової української школи. Разом із тим, дослідники звертають увагу на необхідність подальшого теоретичного осмислення й методичного забезпечення проєктного підходу, зокрема з урахуванням цифровізації освіти та зростаючої ролі інтегрованого навчання. Це засвідчує актуальність подальших досліджень у напрямі удосконалення змісту та форм підготовки вчителя до інноваційної педагогічної діяльності.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз методу проєктів як ефективного засобу реалізації інноваційної діяльності вчителя початкових класів, а також визначення педагогічних умов, критеріїв і особливостей підготовки вчителя до організації та впровадження проєктної діяльності в освітньому процесі відповідно до вимог Нової української школи.

Значний потенціал для розвитку інтелектуальних, творчих здібностей молодших школярів має творча проєктна діяльність, яка нині входить до багатьох освітніх галузей. Проєктна діяльність є важливим показником ефективності та результативності освітнього процесу, оскільки вона стимулює пізнавальну активність учнів, самостійність, передбачає творчий підхід до оволодіння матеріалом, спонукає до самоосвіти.

У навчальному процесі проєктний метод – це технологія розвивального навчання, що сприяє активізації пізнавальної діяльності, формуванню особистісних якостей учнів, розвитку вмінь працювати в колективі та групі. Метод проєктів активно реалізується через позанавчальну діяльність, що об'єднує всі види діяльності учнів (окрім навчальної), у яких закладено можливість і доцільність розв'язання завдань їхнього виховання та соціалізації.

Слід зазначити, що в освіті метод проєктів не є принципово новим феноменом. Різноманітні аспекти його зародження, становлення, розвитку в зарубіжному та вітчизняному досвіді та вплив формування проєктної культури на якість професійної підготовки майбутніх учителів та їх готовність до інноваційної педагогічної діяльності розглядалися в працях (В. Гриньова, О. Листопад, Л. Порох, Т. Рабченюк, В. Уруський, Дж.К. Джонс, Я. Дитріх, П. Хілл, Д. Дьюї, В. Кіпатрик, С. Френе та ін.). Робота над проєктом передбачає розв'язання якоїсь проблеми, що передбачає використання різноманітних методів та інтегрування знань, умінь із різних галузей. В основі цього методу лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок учасників, умінь самостійно конструювати свої знання, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення [4].

До того ж, традиційний зв'язок «учитель – учень» змінюється на зв'язок «учень – учитель». Це саме той винятковий випадок, коли від перестановки доданків змінюється сума (навчально-

виховний результат). Особливого значення набуває залучення студента (майбутнього вчителя) до процесу пошуку, в якому важливим є не тільки сам результат, а радше процес досягнення результату.

Концептуальним підґрунтям навчального проектування як педагогічної технології є особистісно орієнтована парадигма освіти, що утвердилася наприкінці 80-х рр. XX ст. (Г. Балл, І. Бех, О. Бондаревська, С. Кульневич, С. Подмазін, В. Рибалка та ін.). Проектування розглядається вченими по-різному: як системне поняття, цілісна педагогічна технологія і як певний етап технології, пов'язаний із конструюванням елементів педагогічного процесу. У першому випадку педагогічне проектування розуміється як «один із напрямів діяльності в освіті, що забезпечує розв'язання конкретних педагогічних завдань на основі даних фундаментальних теорій» [5, с. 115].

Будь-яка педагогічна технологія в процесуальному плані є послідовною взаємопов'язаною системою дій, спрямованих на розв'язання педагогічних завдань, або планомірним і послідовним втіленням на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу (В. Вакуленко, В. Докучаєва, Н. Кузьміна, О. Піхота, О. Сущенко, В. Докучаєва, О. Пехота та ін.) [2]. У численних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених трактування поняття «проектні вміння» набуває тих чи інших уточнень, акцентів, які дають змогу враховувати різноманітні дослідницькі та практичні задачі (І. Богданова, О. Кучерявий, О. Пехота, О. Сущенко та ін.). Найвичерпнішим є визначення проектних умінь, дане П. Мітчелл: «Галузь досліджень у практиці, що пов'язана з усіма аспектами конструювання організаційних педагогічних систем і розподілу ресурсів для досягнення педагогічних результатів» [3].

Загалом, науковці визначають проектувальні здібності як стратегічну спрямованість педагогічної діяльності, що виявляється в умінні орієнтуватися на кінцеву мету [1].

Таким чином, проектні вміння – це вміння:

- здійснювати перспективне планування стратегічних, тактичних і оперативних завдань і способів вирішення;
- передбачати можливі варіанти розв'язання системи педагогічних завдань протягом усього освітнього часу, на який ведеться планування;
- намічати результати, яких необхідно досягти до закінчення виконання тієї чи іншої роботи;
- навчити учнів ставити та реалізовувати цілі самостійної роботи;
- ставити мету навчальної роботи, планувати її досягнення, передбачати можливі труднощі;
- проектувати зміст навчального предмета;
- проектувати власну педагогічну діяльність.

Процес підготовки майбутнього вчителя до оволодіння проектними вміннями має бути цілеспрямованим і сприяти вирішенню трьох блоків завдань:

1) навчальні завдання – знайомство з методом проектів як педагогічною технологією, його особливостями та роллю в сучасній освіті, оволодіння студентами проектно-технологічними знаннями;

2) розвивальні завдання – розвиток пізнавального інтересу, творчих здібностей, умінь і навичок, пов'язаних із плануванням і здійсненням проектної діяльності, у тому числі з використанням ІКТ;

3) виховні завдання – виховання цілеспрямованості, самостійності, вимогливості до себе та інших, уміння працювати в команді, рефлексії, толерантності, емпатії та інших особистісних якостей.

Підготовка студентів – майбутніх педагогів до проектної діяльності здійснюється на основі п'яти принципів навчання: інтегративності, орієнтації на самоосвіту та саморозвиток студентів, вільного вибору студентом освітньої траєкторії, креативності та мультимедійності.

У дидактиці під принципами навчання маються на увазі ті вихідні положення, що лежать в основі добору змісту, організації та методів навчання і проявляються у взаємозв'язку та взаємообумовленості.

Принципи навчання – категорії дидактики, що характеризують способи використання законів навчання відповідно до цілей виховання й освіти:

1. Принцип інтегративності спрямований на формування цілісних знань, інтегративних умінь у майбутніх фахівців за допомогою організації навчального процесу на основі інтеграції знань педагогічних дисциплін, дисциплін предметної підготовки, інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій.

2. Принцип орієнтації на самоосвіту і саморозвиток студентів відповідає за самостійне набуття знань, умінь, навичок студентів у процесі проектної діяльності. Основна роль викладача полягає в керівництві самостійною роботою студентів.

3. Принцип вільного вибору студентом освітньої траєкторії передбачає самостійне визначення напрямку проектної діяльності, тематики проектів і відображає професійні інтереси студента, що сприяє підвищенню рівня професійної культури та мотивації. Наявність мотивації до самостійного вивчення теми - необхідна умова успішності проекту.

4. Принцип креативності сприяє розвитку творчого мислення студентів у процесі створення проектів. Креативність - невід'ємна риса проектної діяльності, без неї ця діяльність неможлива.

Створення проекту від початку до кінця вимагає активної творчості, самовираження, тому цей принцип дає змогу студенту набути навичок самореалізації, відкрити й розвинути в собі творчі здібності.

5. Принцип мультимедійності відповідає за багатоаспектне та цілісне сприйняття інформації з метою більш повноцінного засвоєння знань. Термін «мультимедійність» означає багатоканальність інформації, що пред'являється. Він посилює властивість наочності в пізнавальній діяльності, створює єдність усіх видів мислення, активізує логіко-евристичний стиль мислення, сприяє розвитку пізнавальної активності студентів.

Відповідно до перелічених завдань, які необхідно вирішити, необхідно виокремити три критерії готовності до організації та здійснення проектної діяльності:

1) когнітивний критерій включає в себе комплекс знань про сутність і дидактичні особливості проектної діяльності; розуміння важливості проектної діяльності в житті людини; володіння змістом, послідовністю проектування; інтелектуальну лабільність (здатність до навчання, здатність до опанування нового виду діяльності);

2) мотиваційний критерій дає змогу окреслити коло вмінь і навичок, необхідних для здійснення повноцінної проектної діяльності в освітньому закладі. Мотиваційний критерій вказує на рівень формування проектних умінь, на потребу в організації проектних умінь як способу розв'язання педагогічних проблем;

3) особистісний критерій являє собою сукупність певних особистісних якостей, необхідних майбутньому вчителю для здійснення проектної діяльності: толерантність, товариськість, неконфліктність, уміння працювати в команді, творчі здібності (креативність).

Оскільки формування проектних умінь є складним системним утворенням, для його діагностики необхідне використання комплексу методів і методик.

Таким чином, для того, щоб майбутній учитель міг виховувати активних, соціально-адаптованих, відповідальних людей, здатних до перетворення і проектування навколишньої дійсності, він сам має володіти широким спектром знань, умінь і навичок, зокрема й у сфері проектної діяльності, що стає дедалі популярнішою в освітньому середовищі.

Висновки. Застосування методу проектів у початковій школі є дієвим інструментом розвитку ключових компетентностей учнів, стимулювання їхньої пізнавальної активності, формування навичок співпраці, самостійності та критичного мислення. Проектна діяльність сприяє реалізації особистісно орієнтованого підходу до навчання та відкриває нові можливості для професійного зростання вчителя як суб'єкта інноваційної педагогічної діяльності. Ефективність впровадження методу проектів значною мірою залежить від рівня професійної підготовки педагога, наявності навчально-методичного забезпечення, сприятливого освітнього середовища та системної підтримки з боку закладу освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробці дієвих моделей формування проектної компетентності вчителів початкових класів, удосконаленні змісту професійної підготовки майбутніх педагогів з акцентом на інтеграцію проектних технологій, а також у створенні практико-орієнтованих методичних рекомендацій щодо ефективної реалізації проектного підходу в умовах цифрової трансформації освіти. Доцільним є також дослідження впливу проектної діяльності на успішність і мотивацію учнів, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів.

Література

1. Дубасенюк О.А., Семенюк Т.В., Антонова О.Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія. Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 193 с.
2. Інноваційність розвитку вищої педагогічної освіти: від теорії до практики: колективна монографія. / За заг. ред. Л.Л. Хоружої. Київ: Видавництво Ліра-К., 2024. 232 с.
3. Кононец Н. В. Технологія освітнього проекту як педагогічна технологія ресурсно-орієнтованого навчання. *Витоки пед. майстерності*: зб. наук. праць. Вип. 14. Полтава, 2014. С. 136–144.
4. Михайлишин Р. Метод проектів у початковій школі як педагогічна технологія. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна. 2016. Вип. 30. С. 43–53.
5. Радомський І. Ретроспективний аналіз сутнісних характеристик базових дефініцій проектування у сфері освіти. *Український педагогічний журнал*. 2024. № 1. С. 114–120.
6. Haleta Y., Kozlenko V., Riabovol L., Filonenko O., & Kravtsova T. Formation of Project Culture in Future Teachers. *Revista De La Universidad Del Zulia*. 2023. № 14(41). P. 526–536. URL: <https://doi.org/10.46925/rdluz.41.29>

References

1. Dubaseniuk, O. A., Semeniuk, T. V., Antonova, O. Ye. Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia do pedahohichnoi diialnosti [Professional preparation of future teachers for teaching activities]: monohrafiia. Zhytomyr: Zhytomyr. derzh. ped. un-t, 2003. 193 s. [in Ukrainian].

2. Innovatsiynist' rozvytku vyshchoyi pedahohichnoyi osvity: vid teorii do praktyky (2024). [Innovativeness of the development of higher pedagogical education]: from theory to practice: kolektyvna monohrafiya. / Za zah. red. L. L. Khoruzhoyi. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K. 232 s. [in Ukrainian].
3. Kononets, N. V. (2014). Tekhnolohiia osvithnoho proektu yak pedahohichna tekhnolohiia resursnooriientovanoho navchannia [Educational project technology as a pedagogical technology of resource-based learning]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*. Poltava. 14. 136–144 [in Ukrainian].
4. Mykhailyshyn, R. (2016). Metod proektiv u pochatkovii shkoli yak pedahohichna tekhnolohiia [Project method in primary school as a pedagogical technology]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia pedahohichna*. 30. 43–53. [surl.li/kjelvi](https://doi.org/10.46925/rdluz.41.29) [in Ukrainian].
5. Radomskyi, I. (2024) Retrospektyvnyi analiz sutnisnykh kharakterystyk bazovykh definitsii proiektuvannia u sferi osvity [A Retrospective Analysis of the Essential Characteristics of the Basic Definitions of Design in Education]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*. 1. 114–120. [in Ukrainian].
6. Haleta, Y., Kozlenko, V., Riabovol, L., Filonenko, O., & Kravtsova, T. (2023). Formation of project culture in future teachers. *Revista de la universidad del zulia*. 14(41). 526– 536. URL:<https://doi.org/10.46925/rdluz.41.29> [in English].